

Évezredek történelme tárul fel a magyar régészeti kutatók munkája nyomán

A Szabad Nép a közelmúltban beszámolt azokról a hatalmas régészeti kutatásokról, amelyeket a Szovjetunió területén a szovjet tudósok folytatnak.

A felszabadulás óta a magyar régészeti kutatás is igen jelentős mértékben megélnélt és szép sikereket ért el. Ez a tudomány a múlt rendszerben csupán arra szorítkozott, hogy fényes kardokat, cífra vereteket, páncélokot és pajzsokat, ősi családi címereket raktározzon be a poros múzeumokba, vagyis az uralkodó osztályok emlékeit, ezeknek gyűjtése volt a múlt rendszer kutatóinak elsődleges feladata. Hol voltak az egyszerű emberek, a dolgozó nép emlékei? Ezek teljesen elszáradtak, nem volt rájuk kíváncsi a hivatalos tudomány.

A múlt rendszer kutatói ha fel is jegyezték hány sír, hány száz bronz balta, pénz, stb. került elő, de egyáltalán nem érdekelte őket az, hogyan termelt, hogyan élt egy-egy kor embere. Attól pedig egyenesen irtóztak a régészeti kutatás, hogy ezeknek az eszközöknek a „megszólaltatásával” a letűnt korok népeinek gazdasági és társadalmi viszonyait, társadalmi rétegződését, a kifejlődő vagyoni és társadalmi különbségeket és az osztályharcot bemutassa. Megmutatkozott „tudományos elfogulatlansága” abban is, hogy egyes témaköröket szánt szándékkal elhanyagolt. Ilyen terület volt például a honfoglalást megelőzően hazánk területén élt szláv lakosság emlékműanyagának kutatása és ez eredményezte azt az állapotot, hogy a „Magyar föld népeinek őstörténete” című kiállításban alig tudtuk bemutatni a szláv lakosság emlékműanyagát.

A felszabadulás után a magyar szakemberek hozzájutottak a szovjet régészet eredményeihez és megismerték a szovjet régészet ötvenes tervét, amelyet a Szovjetunió Tudományos Akadémiája irányít. A terv végrehajtása 1946-ban kezdődött el és azóta a szovjet beszámolók részletes tudományos tájékoztatást nyújtanak a hatalmas apparátussal lebonyolított expedíciókról és ásatásokról, amelyek eltemetett, évezredekkel ez előtt virágzott városokról és államokról beszélnek és a feltárt telepek leletei — a szovjet tudósok által megszóllaltatva — elárulják a letűnt korok népeinek életét. Ezeknek a szovjet kutatásoknak jellemző sajátossága a tervszerű, központi irányítás és főképpen a leleteknek a társadalomfejlődés szempontjából való marxista-leninista kiértékelése.

A haladó szovjet tudomány eredményeinek és módszereinek megismerése indította arra a magyar régészeket, hogy kutatásaikban új utakat keressenek és az ásatások anyagának kiértékelésében megpróbálják alkalmazni a szovjet kutatás módszereit. Az eddigi anarchikus kutatási „rendszer”-ben is jelentékeny fordulat történt a tervszerűség felé. A Tudományos Tanács már az 1949. évben jelentékeny támogatást adott régészeti kutatások céljára és központi tervet készített a kutatások lebonyolítására. A kutatások elvégzéséről szóló jelentésekből ragadunk ki néhány jelentősebb és érdekesebb eredményt.

A Bükk-hegységben, az upponyi barlangokban ismét sikerült megtalálni az ősember nyomait. A barlang mélyén, a jégkorszakból származó rétegekből az ősember egykori, pattingatással előállított eszközei kerültek elő. A nagyon kevés eszköz és csontlelet azt bizonyítja, hogy az ősember csak átmeneti szállásnak használta fel ezeket az északi fekvésű barlangokat. A nagy hideg miatt inkább a déli fekvésű barlangokban kell lakóhelyét keresni.

Időben és térben igen nagyot kell lépnünk. A Mecsekben vagyunk ez előtt 4500—5000 évvel. A baranyamegyei múzeum vezetője hosszú évek kutatásai után feltárta a zengővárkonyi telepet és temetőt. Az enyhe klímájú, vadgesztenyés erdővel borított völgyekben 5000 évvel ezelőtt egy délről bevándorolt, már magas kultúrájú nép telepedett meg, amelyik több évszázadig lakhatott faluszerű telepén. Földbevált kunyhókban és hatalmas, négyszögletes alaprajzú, gerendából összerótt házakban laktak. A földbevált kunyhók összefüggő rendszerű alkotnak, amely azt bizonyítja, hogy nagy családok éltek itt együtt. A nemzetségszervezetre mutat a nemzetségi totemállatok: a vadkannak a jelenléte. A kutatók itt arra az érdekes megfigyelésre jöttek rá, hogy a halottak fejét levágták és helyébe a vadkan állcsontját tették, vagy több esetben vadkanagyarat helyeztek el a halott mellett. Az előkerült női szobrocskák — közöttük egy gyermekét szoptató anya szobrocskája is — azt bizonyítják, hogy a nemzetségi szervezet középpontjában még az anya személye áll. — A mindennapi megélhetést a gabona és az állatsontok (szarvasmarha, őz, szarvas, vaddisznó, kutya) jelenléte alapján a földműve-

lés, vadászat és állattenyésztés biztosította. Ez a nép már művészi festett edényeket készített.

A termelőeszközök fejlődésében fordulamat jelent a fém felfedezése. A szabolcsmegyei Fényeslitke községben talált temetőben már nagy tömegben fordul elő a réz. A sírokból hatalmas rézbalták és rézcákányok kerültek elő, de sok sírban még kőkések is voltak, mutatva azt, hogy csak a gazdagabbak tudták megszerezni a kincseket érő fémeszközöket.

Erdekes megfigyeléseket tettek kutatóink a barbárság felsőfokán (bronzkor) élő népek társadalmi viszonyaira vonatkozóan a fejérmegyei Iváncsán útépítéssel kapcsolatos feltárásaik alkalmával. Megjelenik a gazdag és szegény ember közötti különbség: a gazdagok sok edényt és bronzékszert tartalmazó sírjai sokkal mélyebben voltak beásva, mint a szegényebb emberek sírjai. Sőt szorosan egymás mellett előfordult egy gazdagon ellátott sír és egy útravaló nélkül elbocsátott szegény ember, hihetőleg egy rabszolga sírja, akit urával együtt temettek el, hogy a túlvilágon is szolgálatára álljon.

A Fővárosi Régészeti Intézet a hódító római rabszolgatartó társadalom megjelenése előtti őslakoságnak egyik telepét tárta fel Albertfalván. Ennek a népek törzsi középpontja a Gellért-hegyen volt s bizonyára ők is résztvettek a római hódítók elleni felkelésben az I. században 6—9 között. S mivel a Gellért-hegyen éppen a felkelés utáni időben az őslakosság élete megszűnik, az albertfalvai telepen pedig — a leletek bizonyosága alapján — csaknem ezzel egyidőben kezdődik meg, az ásatások azt mutatják tehát, hogy a hódító római hatalom arra kényszerítette az őslakoságot, hogy Gellért-hegyi, könnyen védhető sziklafészkéből a sík, nem védhető területre települjön át. De az ásó kiderítette a telep további életét is. Az áttelepítés után először kisméretű agyagkunyhókban laktak, majd kényelmesebb kőépületek alapozása mutatkozik a földbevált kunyhók fölött. A III. század folyamán, a rabszolgatársadalom válásának előrehaladtával, a leletek már általános elszegényedést mutatnak.

Felszabadulás óta nagy eredményeket mutathat fel a hazai régészeti kutatás a honfoglaláskori és középkori magyar telepek és temetők feltárása terén is.

Mohácson, földmunkálatok alkalmával olyan telepekre bukkantak, amelyek már kb. időszámításunk előtt ezer esztendővel lakottak voltak. Ezen a területen sikerült többek között egy hunkori telepet is feltárni. Az egyik hunkori lakóház rekonstrukcióját is megkísérelték kutatóink. Ugyanitt megtalálták a középkori magyar faluszerű település és temető nyomait is. A telep az ott talált pénzek szerint, kb. a XII. századtól a XVI. század közepéig, tehát kb. 400 esztendeig állott fenn. A

telepről a Történeti Múzeumba igen sok eszköz és felszerelési tárgy került, amelynek feldolgozása világosságot derít majd a magyar nép életmódjára, gazdasági és társadalmi viszonyaira. A jelek alapján remény van arra is, hogy Mohácson sikerül majd megtalálni a honfoglaláskori és korábbi telepkeleteket is.

A somogyegyei Kérpusztán Árpád-kori temetőben a sírokból I. István, I. Endre és Salamon idejéből származó pénzek kerültek elő. Ebben a zárt temetőben mód nyílik arra, hogy meghatározzuk az itt eltemetkezett falu lakosságának életkörülményeit, az egyes generációk alapján a telep lakosainak számát, stb. Ugyanitt a kutatók megtalálták a telep nyomait is, amelyek feltárása bizonyára a mindennapi élet számtalan emlékét szolgáltatja majd középkori történetkutatásunk számára.

A középkori magyar falu életére vonatkozóan azonban a Turkeve melletti, egykori Móric nevű elpusztult falu tárta fel a legjelentősebb adatokat. Az ásatás kiderítette, hogy a falu keletkezése Nagy Lajos korára megy vissza és körülbelül négy évszázadig állt fenn. 21 ház helyét sikerült feltárni — a templom alapjainak feltárása mellett — és sikerült összeállítani a házak alaprajza nyomán az első hiteles középkori faluképet. A falu többszörösen elpusztult és újjáépült: a házak alapozásai több rétegben található egymás fölött. Az alsó rétegekben a házak három osztásúak (szoba, konyha, kamra), a felső, tehát későbbi település falai hevenyészettebbek és a házak kisebbek, egyszerűbb beosztásúak. Ez a falu elszegényedésére vall. De a házak nem mindenütt épültek fel újra, ami a falu elnéptelenedését bizonyítja; ezt okleveles adatok is említik. Az okleveles adatokat tehát a régészeti kutatás is megerősíti. Az ingóletek a dolgozó emberek eszközeit mutatják: sarló, kasza, stb. Igen sok az állatsont (ló, szarvasmarha, juh, sertés, stb.). A házak vékony sárfalból készültek. Belső berendezésük elpusztult, csak néhol sikerült a konyhában kerek sütőkemence nyomaira bukkanni.

Meg kell még említeni azokat az igen nagyméretű feltárási munkákat, amelyeket a Fővárosi Művelődéstörténeti Múzeum a Budai Várban végez. Ezek az ásatások hivatva vannak arra, hogy a középkori vár konstrukcióját, építési emlékeit, művészeti kiépítését feltárják. Az előkerült egyszerű eszközök és szerszámok s velük szemben a fényűzési cikkek hatalmas tömege élesen mutatják a feudális társadalom osztályviszonyait.

A régészeti kutatások fontosságát felismerve a Magyar Tudományos Akadémia elkészítette a régészeti ötvenes tervet is s már 1950-ben rendszeres kutatómunka kezdődik az egész ország területén.

Fülep Ferenc